

**NWAANYỊ İZÜLİTE NWA NAANİ YA: NZİPÜTA YA N'AGÜMAGÜ İGBO A
HÖÖRÖ**

CHİSOM NNEAMAKA OKAFOR

Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu University,

Igbariam Campus,

Anambra State

&

NKECHINYERE ANTHONIA NWOKOYE

Nnamdi Azikiwe University, Awka

Ümiedemede

İzülite ümüaka bụ otu n'ime ọrụ pụrụ iche dịrị nne na nna. Na nwa di njo maobu na o di mma, na-esite n'uzo nne na nna ya si zulate ya. O bu eziokwu na ọrụ a diiri nne na nna mana o bu nne ka o metutakariri. Mgbe nna puru icho ihe ezinaulo ya ga-eri, o bu nne ka ilekota umu ha diiri. ufodu mmadu kwenyere na umu nwaanyi riri mperi n'izu nwa nke mere na nwa ha zuru naani ha anaghi aba uru ebe ufodu kwenyesiri ike na nwa nwaanyi zuru naani ya anaghi ala n'iyi. N'ihia nke a ka e ji horo isi okwu a, 'Nwaanyi İzu Nwa naani Ya: Nziputa Ya n'Agumagu Igbo a Höörö'. A gbasoro usoro nkwa wee mee nchocha iji nyochaa ma choputa nkwenye nke dabara adaba. Agumagu ndi e ji mee nchocha a bu *Onye kpa Nku Ahuhu* na *Adaeze*. Atutu e ji mee nchocha a bu atutu Modarizim. E bu n'obi iziputa na umuaka nwaanyi zuru na-aba uru, ihe ndi na-ebutere nwaanyi izu nwa naani ya na uzo a ga-esi belata onodu a. Nchocha a ga-enyere ohanaeze, ndi nkuzi na umu akwukwo aka ichoputa na e nwere ike ibelata aru umu ntoria na-eme n'obodo n'oge ugbua ma o buru na e nye umu nwaanyi ezigbo nkwa na enyemaka puru iche ka ha wee nwere ike zuputa otutu umuaka ga-eso dozie obodo. A choputara na o buru na gooment mebe iwu ga-enye umuaka umu nwaanyi na-azu naani ha ohere igu akwukwo n'efu, o ga-eme ka umuaka a hu obodo ha n'anya ma tunye utu nke ha ga-eme ka obodo ha na-aga n'ihu. Nke a ga-emekwa ka otutu nsogbu ndi ntoria na-eme n'obodo belata.

Mmalite

Otutu nsogbu na agwa ojoo ndi ntoria na-akpa n'oge ugbua hiwere isi na ntola na ozuzu e nyere ha n'ezinaulo ha. Baibulu Goodnews, İlu 22:6 si, kuziere umuaka otu ha ga-esi bie ndu, ha ga-echeta ya ubochi niile nke ndu ha. Onye ka ọrụ ikuziri nwata uzo obibi ndu diiri

n'ezinaulo? Akwukwo Nso ekwughi ma o bu nne ka o diiri ka o bu nna ka o diiri kama di na nwunye no n'ezinaulo amarala na mgbe nna puroro iga chuta nri, o bu nne na nwa ga-anoruo mgbe o lotara. Nke a mere na o bu nne na-anokari nwa nso n'ezinaulo. Nke a mere na nchocha a ga-eleba anya n'otu umu nwaanyi siazu nwa.

Na nchocha a, e lebara anya n'otu ndi odee agumagu Igbo si eziputa onodu nwaanyi izu nwa naani ya n'agumagu ha. Iji mee nke a, e lebara anya n'agumagu ndi a horo. Ha bu *Onye kpaa Nku Ahuhu* na *Adaaze* ndi I. U. Nwadike dere. E ji agumagu ndi a ziputa onodu umu nwaanyi izu nwa naani ha. E ziputakwa uzor e nwere ike iji belata ahuhu umu nwaanyi no n'onodu a nata n'izu nwa ha. Nke a ga-enyekwa aka ime ka ha ziputa otutu umuaka ga-eso dozie obodo ma belatakwa aru umu ntorobia na-akpa n'obodo. E bu n'obi na edemede a ga-enye aka gosi ma karu nkwenye na nwa nwaanyi zuru anaghi aba uru. E bukwu n'obi iziputa na o buru na e nye umu nwaanyi ohere na ezi nkwa, ha ga-emekari otu a zuru anya. Nchocha a lebara anya n'etu ndi ode si eziputa onodu nwaanyi izu nwa naani ya n'agumagu Igbo. N'ihu ya, a ga-akowa ihe bu agumagu ka o wee doo anya ma di mfe igota. Nchocha a ziputakwara ka ndi ode si eji agumagu gbaa udi agwa di ichi ichi n'anwu, ma nke oma ma nke ozo.

Na mbu, agumagu bu ihe obula e dere ede nke mmadu nwere ike igu ma gota. E mechaa, ndi okachamara kpebie na agumagu ga-abu echiche mmadu chemiri echemi wee guputa maobu dee ka o wee to o na nti, kpali mmu ma kuzie amamihe. N'ihu nke a, nchocha a ga-ahuta agumagu di ka ihe mmadu cheputara dee maobu guo iji kpaa obi anuri, kpali mmu ogo maobu ogee ma kuzie ezi agwa. Chinweizu (1980:50) gbatiri echiche a wee si na agumagu bu ngalaba ihe niile e dere maka ohaneze. N'agbanyeghi na iduazi, ejije na abu bu agumagu, a ga-akpo edemede edendu na ekwurunonu ngalaba agumagu di nnukwu mkpa. N'uche Chinweizu, agumagu bu enyo e ji ahuta ndu obodo na ihe obula ha na-eme. Nke a putara na site n'otu ha si eji ejiji ruo na nri ha na-eri bu agumagu n'ihu na o bu ihe ndi a ka ndi ode na-ewebata n'agumagu ha na-edo. Nke a kwadoro nkwenye Egudu (1979:89) na agumagu bu uzor e si eme nkwa. Ndi ode na-eji agumagu akowa nkwenye ha na nkwenye obodo ha maobu obodo ozo. Ha na-eji ya ebuputa onwe ha maobu obodo ha ka ndi ozo wee hu ha. O bu uzor di mkpa e si agota ma kwaa mmadu na akunaba. Caudwell (1977:93) kwara na oru agumagu bu ichekwaba mkpokota echiche obodo n'udi na ndi obodo ahu ga-enwe ike were ya ruo oru n'odinihu. Nke a putara na agumagu, o kachasi agumagu onu, na-enye aka ime ka umuaka ogbaraohu mta ihe n'aka ndi okenye. Di ka akuko ifo, o bu n'onu ka a na-agu ya. Oge ufodu, okwu ufodu na-adapu mgbe a na-akpo akuko ifo. Nke a nwere ike ibu n'ihu na onye a kororo echetagh ihe a kororo ya maobu na onye kororo echetagh ihe a kororo ya onwe ya. N' onodu di otu a, onye ahu ga-ewere echiche maobu okwu ozo, nke yitere okwu maobu echiche ahu o chetagh dochie okwu nke o chetagh. A ga-agba mbu hu na echiche maobu okwu ohu e ji dochie ebe ahu agbanweghi nghota maobu amamihe akuko ifo ahu na-akuzi. N'oge ugbua, ndi ode na-edetuzi akuko ifo edetu ka umuaka oge ugbua wee rite uru na ya. Nke a bu uzor puru ichi e si echekwaba echiche obodo. o di mkpa imata na o nweghi onye nwe akuko ifo ndi Igbo kama o bu akuko obodo jikoro aka nwere. o bu onodu a ka Caudwell kwara di ka ichekwaba mkpokota echiche obodo.

Ifeka (2009:35) kwadoro na agumagu bu edemede maobu akomako nke na-enye obi anuri, amamihe na mkpalite uche. o gara n'ihu kowaa na o bu edemede na-eme ka ogwu soro odee huta uwa otu ya onwe ya si huta ya. o bu nke a kpatara agumagu ji buru enyo e ji ahuta ndu odee. Nke a putara na odee agumagu obula nwere aka nka e ji mara ya. Iji maa atu, odee obula nke na-ahuta umu nwaanyi di ka ndi ume ngwu na ndi di aghughu ga na-eziputakarị echiche a n'agumagu o na-edede. Otu a ka o dikwa ebe odee umu nwaanyi, ndi na-ahuta umu nwoke ka ndi obi joro njo, no. Ha ga na-eziputa ya n'agumagu ha. Mberede (2020:26-29) hutakwara agumagu di ka ihe e ji akpolite mmuo ndi Afrika. o si;

E ji agumagu gbasaa ozi nnwere onwe nye ndi Afrika ma kunye mkpuru ikwanyere na isopuru omenala na nkwenye ha ugwu n'ime ha... e jikwa ya nweta ezi mgbanwe na ndu ndi Afrika site n'ejije na agumagu ndi ozọ. Echiche ya a kwadoro agumagu dika enyo e ji ahuta ndu ndi n'ihu na o bu nkwenye na omenala ndi ka ndi odee na-edeputa n'agumagu ka o ga-abu mmadu guo ya, o huta ndi o na-ako maobu ndi a na-edede maka ha n'agumagu ahụ. Mberede gara n'ihu si; Agumagu na-eweta nnwere onwe ma burukwa uzọ obodo si agbasaa ozi ma gwa mba uwa ndi ozọ ka ha si eme ndorondoro ochichi, ekpemekpe ha, onodu akunauba ha na ihe ndi ozọ. E mere nke a site n'ideputa ha n'ejije, iduuzi, abu na edemede ndi ozọ. o bukwaa uzọ ha si ekwuputa obi ha. Mberede hutara agumagu di ka ngwa oru na-enyere obodo aka inaputa onwe ha n'ebe a na-akpagbu ha. Nkwa ya ndi a gosiri na o hutara ya di ka uzọ mmadu nwere ike isi kwuputa ihe di ya n'obi di ka obi idi mma na obi idi njo.

Nsolibe (2011:20) kowara na agumagu malitere mgbe ndu malitere. O kwuru na o bu usoro di iche iche obodo si egosi obibi ndu na nhuruuwa ha. Usoro ndi a na-adi n'udi akuko, ejije na abu. O kwuru na agumagu, o kachasi nke a na-agu n'onu, na-esi n'aka fere aka, sitekwa n'ogbo fere ogbo n'ihu na e degbi ya ede oge gboo. Nke a kpatara na a na-enwe mgbanwe n'udi ntinye maobu mwepu n'ihu a na-agu. o kachasi n'akuko ifo.

Nkwa ndi a niile ruturu aka n'uzo agumagu si agba nkwenye, omenala na obibi ndu ndi n'anwu. Agumagu obodo bu obibi ndu obodo ahụ. N'ala Naijiria, nke ndi Igbo so biri n'ime ya, agumagu ha bu ka ha si ebi ndu ha na ihe niile ha kwenyere na ya. Ndi odee agumagu Yoruba na Awusa na-edede maka ihe na-eme na be ha na uzọ ha si ebi ndu ha ebe ndi odee ndi Igbo na-edede maka uzọ ha si ebi ndu nke ha. Ndi odee ndi a niile nwekwara ike dee maka ihe na-eme n'ala Naijiria n'ihu na ha so biri n'ime ya. Otu onye izu nwa bu ihe a na-ahu n'obodo obula di n'ime Naijiria, burukwa ihe a maara na o burula usoro obibi ndu na Naijiria, n'ihu nke a, odee obula nwere ike ide maka ya n'ihu na o bu ihe metutara ndi Naijiria. Nke a mere ka agumagu buru ihe mmadu cheputara wee were asusu nka detuo maobu guo ya ka o wee nye obi anuri, kpalie mmuo ma kuzie ihe. Ihe mmadu nwere ike ide maka ya nwere ike buru ihe mere eme maobu nke emeghi eme. O bukwaa n'uzo di otu a ka ndi odee si eji agumagu gbaa agwa n'anwu, ma agwa ojoo ma nke oma site n'ideputa uzọ obibi ndu obodo ha na-edede maka ya. Ezikeojiaku, n'ime Emenanjo (onye nhazi) (2001:48) chikotara agumagu wee si na agumagu anaghi adi na nkiti. O si na o bu ihe e chemiiri uche ime dee maobu guo nke nwere echiche gbasara omenala o na-ekwu maka ya. Nke a bu iji gosi na agumagu bu ihe na-eme na ndu. N'Uche Dobie (2012:40), agumagu bu oru nka nke sitere n'echiche na ekereuche mmadu puta ma burukwa

nke e ji eziputa ndü. Nke a kpokotara nkowa agumagu niile n'ihu na ebumnobi agumagu onu na agumagu ederede bu iziputa ihe na-eme na ndü.

Ntuleghari agumagu

N'ebe a tūleghari edemede ndi odee di iche iche derela n'isiokwu a iji choputa uzō nchocha a ga-esi tukwasị amamihe ohuu n'elu ihe nke ha choputabugoro. Ntuleghari a ga-emekwa ka oru nwa nchocha doo oguu anya. Na mbu, otutu ndi odee emeela nchocha n'agumagu ndi e ji mee nchocha a. E lebara oru ndi a anya iji wee nyere nwa nchocha aka ideputa ihe a choputara. E lebara anya n'ihe odee ndi ozō kwuorola n'isiokwu a. A ga-achoputa ebe ihe ha dere si di iche na nchocha a.

Akaeze, Aboh, Eze, na Barnabas (2020:9) mere nchocha n'okpukpu agwa di n'ejije *Onye Kpaa Nku Ahuhu*. Ha nyochara otu odee si ziputa agwa ndi o tinyere n'agumagu ya. Ha kowara agwa dika ndi maobu onye nwere ogugu isi mmadu ma na-emenwu ihe mmadu di ndu ga-emenwu. Ha gara n'ihu kewaa agwa ndi ahụ uzō abuo, agwa ukwu na agwa nta. Agwa ukwu bu ndi emereeme di n'ejije ahụ metutakarichara ebe agwa nta bu agwa enweghi otutu ebe o putara n'ejije nke bu na e wepugodi ha, ejije ka ga na-aga n'ihu. O bu agwa ka ndi odee ji agba isokwu ha na-eke maka ya n'anwu. O bukwaa ya ka ha ji eziputa ebumnobi ha kpomkwem. Nke a putara na agwa so n'otu ihe na-enye aka ime ka edemede zuo oke. Nke a putakwara na isiokwu obula a na-ekwu maka ya n'agumagu agaghi enwe isi ma o buru na agwa eziputaghi ya nke oma. Ha gara n'ihu kowaa agumagu dika echiche miri emi nke mmadu chere gbasara isiokwu obula nke e jiri asusu nka kowaputa. Nnabuike (2012:30) nyochakwara ejije ederede site n'oge gboo ruo n'oge ugbua. Iji mee nke a, o lebara anya n'ejije *oku Ghara Ite* na akwukwo ejije anọ ndi ozō. O gbaliri nyochaa ka ejije ederede si malite ma musakwaa. Ossai (2009:21) nyochara akanka na akparamaagwa Nwadike. O ji akwukwo agumagu *Onye Kpaa Nku Ahuhu* na *Nwata bulie Nna ya elu* wee mee nke a. O nyochakwara udi asusu Nwadike ji dee agumagu ndi ahụ. *Onye Kpaa Nku Ahuhu* bu agumagu gbasara ndu na mahadum n'ihu nke a Nwadike ji asusu Igbo a gwakoro Bekee wee dee agumagu ahụ. otutu ndi okachamara n'agumagu Igbo na-atule ma a ga-akpo agumagu ahụ agumagu Igbo kpomkwem. Nchocha Ossai gbara n'anwu na udi asusu Igbo odee ji dee ihe bu akanka ya. Idoko (2013:24- 132) tughari *Adaeze* n'asusu Bekee. O mere nke a iji mee ka agumagu ahụ gbasaa mba uwa ma mekwaa ka onye abughi onye Igbo guo ma ghota ihe agumagu ahụ na-ekwu maka ya. Na aka nke ozō, Okeke (2018: 45) n'oru ya, ziputara ka ndi odee ufodu si eziputakari umu nwaanyi dika ndi a na-emegbukari emegbu.

N'iga n'ihu, na nchocha ndi a niile e mere, ndi odee ndi a ahutaghi agumagu ndi a dika agumagu e ziputara onodu naani nwaanyi na-azu nwa n'ime ha. o bu n'ihu nke a ka nchocha a ji lebaa anya n'otu ndi odee si eziputa nwaanyi izu nwa naani ya n'ime agumagu ndi a.

Atutu nchocha

Atutu e ji mee nchocha a bu atutu modarizim. Atutu a dabara n'emem nchocha a n'ihu na o ziputara udi obi umu nwaanyi nwere n'ebe ihe gbasatara ozuzu nwa ha di. N'ebe a, e ji atutu a wee tuchaa nchocha a, tulee ma weputa ka o si daba na nchocha a. Atutu modarizim bu atutu Catherine Acholonu weputara iji nochị anya atutu Feminizim na mba Afrika. O tuputara ya

n'afö 1995. o kowara na atutu Feminizim, nke Alice Walker tuputara, abughi maka ndi mba Afrika. Nke a bu n'ihu na o kowara na umu nwaanyi mba Afrika anaghi ama umu nwoke aka n'ihu izusa ha na ha ga-emenwu ihe umu nwoke na-eme kama ha na-agbasi mbö ike ime ihe ndi ahü ha kwesiri ime iji nyere ezinaulo ha aka n'agbanyeghi ma ha enwetara enyemaka maobu na ha enwetaghi. Ihe di ha mkpa bu ihu na ezinaulo ha no n'udo o kachasi n'ebe umuaka ha mutara no. O gara n'ihu kowaa na o nwere ihe anö atutu a nwere nke atutu Feminizim enweghi. Ha bu ihunanya, oru, nnagide na nghota n'etiti mmadu na ibe ya. Atutu a gbanyere mkporogwu n'onodu ibu nne nke bu otu n'ime ihe di okpurukpu e ji mara mba Afrika. Otiono (2014:70) kowara na atutu Modarizim si na nghota mmadu gbasara Feminizim. O bu nchawapu na mmuputa ihe mebere nwaanyi. Atutu a na-edebe ihunanya n'etiti ihe niile. O nabataghi okwu ojoo n'udi obula dika isi na umu nwoke di njö. O gbanyere mkporogwu na nkwenye na ikpo asi so n'otu ihe na-eme ka e merie mmadu mana ihunanya bu nke na-enye mmadu mmeri. Otiono gakwara n'ihu kowaa na atutu Modarizim kwenyere na ihunanya juputara n'uwa n'agbanyeghi na akpomasi di n'uwa, ihunanya ga-emeru akpomasi. Ihe di okpurukpu n'atutu a bu na ihe ndi o ji aru oru bu ihunanya, oru, nnagide na ezi mmekorita n'etiti mmadu na ibe ya. Acholonu na nkowa ya, kwenyere na onye obula, ma nwoke ma nwaanyi, nke leghaara mkpa onwe ya anya ma gbaa mbö igbo mkpa nke ezinaulo ya, bu ezigbo onye mgbaso atutu a. Mperi atutu a riri bu na o kwadoro nwaanyi ino ebe a na-emekpa ya ahü, dika nwaanyi di ya na-emegbu emegbu. Oge ufodu umu nwaanyi na-eji maka umu ha mutara be di ha noro na be di ha ebe o doro ha anya na onodu ha adighi mma. O bu ihunanya, oru, nnagide na ezi mmekorita n'etiti mmadu na ibe ya ndi bu ngwa oru modarizim na-eme na umu nwaanyi na-anö, a na-emegide ha, ha anorokwa ebe ahü. Otutu umu nwaanyi luru di ndi anaghi enyere ha aka n'udi obula ma n'ije ozi ulö ma na izulite umuaka. Ode (2011:83) deputara onodu a otu a;

Otutu ndi Afrika na-ahuta izulite nwata dika oru diiri naani nwaanyi n'agbanyeghi ma nwaanyi ahü o ga-emenwu ya ma o gaghi emenwu ya. O di njö na nwaanyi enweghi ike igwa nwoke bu di ya... ka o ledö nwa ha anya, o burugodu obere oge, dika nwaanyi na-arü oru ezinaulo.

Nke a gosiri na nwaanyi no n'udi onodu a maobu lutara üdi nwoke a ga na-atagbu onwe ya n'ahuhu. O ruo oru ezinaulo, o zuo nwa ya mana o luru di, onye o turu anya na ha abuo kwesiri igbakö aka onu wulite ezinaulo ha. Ode gara n'ihu kowaa na e nwere ndi kwe na ndi ekweghi na nkwenye a. O si;

E nwere üdi otu abuo ndi nwere nkwenye di iche iche gbasara di na nwunye. Otu nke mbu kwenyere na oru izulite nwata ekwesighi idiri naani nwaanyi kama o bu oru diiri nwoke na nwaanyi ebe o bu na ha abuo bu nne na nna nwa a na-ekwu okwu ya.... Otu nke abuo hutara ya n'udi na o nweghi oru nwoke ga-arunwu n'izu nwa ebe o bu na umu nwaanyi nwere onatarachi puru iche dika mmiri ara Chukwu nyere ha. Ha na-ahuta ya na umu nwaanyi kariiri umu nwoke na nke a n'ihu na ha buru nwa n'akpa nwa onwa iteghete. Naani nke a mere ka mmekorita n'etiti nne na nwa siwanye ike.

Nkwenye a bu ihe na-eme na otutu umu nwaanyi anaghi achọ enyemaka mgbe a na-emekpa ha ahụ n'ezinaulo ha di iche iche, n'ihia na ha na-ahuta ya na o bu oru ha izu nwa ha n'onodu obula. Ha kwenyekwara na ha zuchaa nwa ha ahụ, ha erie uru ya n'odinihu mana mgbe ufodu, umu nwaanyi anaghi anọ ndu eri uru ahuhu ha tara n'izu nwa ha. Oge ufodu, ahuhu ahụ ha tara zuo umu ha na-ebutere ha ajo oria n'odinihu mgbe ha kwesiri ino riwe uru ahuhu ha tara. O bu n'ihia ngwa oru modarizim nke bu, ihunanya, oru, nnagide na ezi mmekorita di n'etiti ha na umu ha mere na ha ga-anọ n'ezinaulo a na-emekpa ha ahụ zuwa umu ha. Iji gbatikwuo nke a, Alkali, Talif, Yahya na Jan (2013: 244-245) dere na obubu umu nwaanyi na-ebu umu ha n'obi oge obula so adoghachi ha azu na mkpebi obula ha choro ime n'ulo ebe a na-emekpa ha ahụ. Nke a bu ihe nwaanyi obula na mba Afrika na-ahụ. Mgbe ufodu, umu nwaanyi ndi na-anata mmekpa ahụ na be di ha di iche iche nwere ike choo ka ha si na be di ha di iche iche laa mana ha agaghi emenwu nke a n'ihia na ha na-eche ihe ga-eme umu ha ma ha hapu ha puo. Ufodu oge, umu nwaanyi di otu a na-ebu uzo laa, e mechaa ha abia kporo umu ha ma o buru na di ha gakwe ka ha kporo umu ha laa.

Nwaanyi izu nwa naani ya

Nke a bu mgbe nwaanyi bidoro zuwa nwa o mutara n'enwetaghia enyemaka obula n'aka di maobu nwoke ya na ya muru nwa ahụ. Ufodu n'ime umu nwaanyi di otu a bu ndi nwoke tawara ime wee gonahia ha maobu umu nwaanyi a dakporo adakpo ebe ufodu n'ime ha bu ndi nwoke choro ilu ha gharipuru. Umu nwaanyi di otu a na-agba mbu zuo umu ha naani ha. E nwekwara ike ihu onodu nwaanyi izu nwa naani ya n'ezinaulo nne na nna no na ya ma o buru na nna anaghi aru oru ya di ka nna. Ozo, a ga-ahụ onodu a n'ezinaulo nna no na ya nwuru anwu.

Ihe na-eweta nwaanyi izu nwa naani ya

Nwaanyi anaghi anokata muta nwa si ka ya zuwa ma o buru na o nweghi nsogbu obula o nwere. O nwere ihe ndi na-ebute onodu di otu a. Ha bu:

Igba alukwaghim

Nke a bu mgbe di na nwunye enweghizi mmasi ibu di na nwunye. N'ihia nke a, ha achoghizi ka ha abuo biri n'otu ulu. Nwachukwu (2006:54) si na igba alukwaghim na-eme ka di na nwunye malite ihuta alimdi na nwunye dika ihe di njo. Nke a ga-abu ntoala a ga-eji nwe ezinaulo otu onye na-azu nwa. Ihe na-ebutekari nke a bu di igba n'ezi, di iti nwunye ya ihe na di ileghara nwunye ya anya. Ihe ndi ozo nwere ike ibutekwa nke a bu di ibu onye anuruma maobu di inu ogwu ike na di iga maobu ino na nga. N'aka nke ozo, Furstenberg (2004:104) kwenyere na igba alukwaghim so eme ka ezinaulo otu onye na-azu nwa na-abawanye uba. O gara n'ihu kwuo na okara onu ugu alim di na nwunye a na-eme n'afu ga-agba alukwaghim. E lee anya n'okwu a, a hu na o ji ngwaa odinihu wee kwuo ya. Nke a gosiri na a turu anya na o bu ihe ga-eme eme. O kwadoro nkwenye a wee si na o bu n'ihia na afu anaghi eju mmadu oge obula. Ufodu umu nwaanyi na-alu di n'ihia na ndi ogbo ya aluchaala di. Ufodu luo n'ihia na nne na nna ha na-enye ha nsogbu ilu di, ebe ufodu luru di n'ihia na ha choro imuta nwa nke ha. Oge ufodu, nwaanyi nwekwara ike luo di n'ihia na o chere n'obi ya na oge adighiziri ya, mma o mara na-ala ya n'iyi, n'ihia nke a, o gbaso nwoke ebe ufodu luru di n'ihia na nwoke biara ilu ha ji ego. Otu a ka o di n'ebe nwoke no. Ufodu n'ime ha luru nwunye ha n'ihia na nne na nna ha gwara ha na o

bürü na ha alughị nwunye na ha agaghị eketa oke n'akụauba ezinaulo ha. Nke a ga-eme ka nwoke luo nwaanyi obula o huru. Umụ nwoke ufodu luru nwunye ha n'ihị na nne na nna nwunye ha bu ogaranya. N'uche ha, ilu nwaanyi di otu a ga-eme ka ha soro keta oke n'akunauba ezinaulo nwaanyi ahụ, ebe ufodu luru nwunye ha n'ihị na ha mara mma maobu na nwunye ha bu ogaranya. O nwere otutu ihe nwere ike ime ka nwoke luo nwaanyi abughị obi ya, maobu nwaanyi luo nwoke abughị obi ya. Ihe ndi a kpata na, mgbe nwoke maobu nwaanyi ahughizi ihe ndi ahụ o turu anya na o ga-ahụ maobu ihu n'ezinaulo ya, ahụ agbakasiwa ya. Obere oge, uche ya apuo n'ebe di maobu nwunye ya no. Nke a ga-ebute igba alukwaghim n'ihị na e nweghizi onye n'ime ha alum di na nwunye ahụ na-amasi.

Onwu di

E nwere nkwenye na alum di na nwunye bu ruo ma onwu ekewara. Nke a mere na mgbe di nwuru, nwunye eweghara oru iburu umu ha nne na nna. Nke a putara izu umu ha naani ya. Henslin (1995:80) kwenyere na nke a ga-eme ka e nwee ezinaulo nwaanyi na-azu nwa naani ya. Otutu oge, o bu onodu a na-ebutere nwaanyi izu nwa naani ya.

Ituta ime okwa

Ituta ime okwa bu mgbe nwaanyi tuuru ime n'alughị di. Nke a so n'otu ihe na-ebutere nwaanyi izu nwa naani ya. Otutu oge nwoke tuwara nwaanyi ime na-aju nwaanyi ahụ na afọ ime. Otutu oge kwa, o na-abukari n'etiti nwoke na nwaanyi alughị di na nwunye. Nwaanyi nwere ike buo afọ ime ahụ, muo ya ma zuwakwa nwa ahụ naani ya. N'onodu di otu a, naani nwaanyi a bu nne na nna nwa ahụ o muru. O buru na nwaanyi elektanwughị nwa ahụ anya, o nwere ike si n'ulo gba, soro umuaka ndi ozọ na-akwughari n'ogbe gaghariwa.

Ezinaulo otu onye na-azu nwa na-abukari nwaanyi bu otu onye ahụ naani ya na-azu nwa. Amato (1996:56) kwadoro nke a mgbe o si na umu nwaanyi na-aka azukari nwa naani ha n'ihị na o na-abukari ha na nwa ha na-anọ. O si na Najirija na obodo ndi ozọ na-emepe emepe, e nwere umuaka na-eburu ndi mmadu ibu, bugharia ahia mbughari, rio aririo na igbara ndi mmadu odibo. O bukwa ha na-aruziri ndi mmadu akpukpu ukwu ha mebiri emebi, saara ndi mmadu ugboala ha ma na-esokwa ugboala na-ebu ndi mmadu si n'otu ebe gaa n'ebe ndi ozọ. O bughị na o nweghị ndi ha na nne na nna ha bi na-arụ ụdi oru a, kama, imirikiti n'ime umuaka niile a si n'ulo ebe o bu naani nne ha maobu nna ha na-azu ha gbafuo, na-arụ ụdi oru a. Nke a abughaghị eziokwu n'ihị na o nwere umu nwaanyi naani ha na-azu nwa ha mana ha na-eku umu ha aga ahia ebe ha na-ere ihe ebe ufodu na-edu umu ha gawa ebe ha na-arụ oru. Nke a bu n'ihị na ha chorọ ka anya ha na-eru na nwa ahụ oge obula. N'uzo di otu, nwaanyi ahụ ga-enwe ike ikwu ebe nwa ya no na ebe nwa ya anoghi oge obula.

Ajo onodu akunauba

Nke a bu mgbe a turu anya na nwoke no n'ezinaulo ga na-eweta ego e ji elekota ezinaulo ya anya mana o naghị eweta ego n'ihị na o nweghị ego. Bodenhorn (2006:34) kwuru na ihe na-ebutekari onodu otu onye izu nwa n'ezinaulo bu ajo onodu akunauba nke na-eweta enweghi oru na inye umu nwoke si n'ezinaulo dara ogbenye oru ma kwuo ha ego agaghị ezuru ha ime ihe obula. Nke a putara na onodu di otu a ga-eme na nwoke nwere ezinaulo agaghị elektanwu ezinaulo ya anya. Hayneman (1976:50) mere nchocha n'Uganda wee choputa na:

Ọ bụ enyeghị ezinaụlọ ihe niile na-enyere ndụ aka n'ozuzu oke na-eme na nwoke na-agbahapụ ezinaụlọ ya ka o wee gbanarị ezinaụlọ ya isi ya weta ego... ụfọdụ ndị nne chọrọ ka ezinaụlọ ha buru nke naanị nne na-achị iji gbanarị ibu ibu di enweghị ọrụ, maọbụ di nwere ọrụ anaghị enye ya ezigbo ego.

Nke a gosiri na akunauba so ejide ezinaụlọ. Onye ọbụla luru nwunye, mụta umu, ma na ọ ga-achọ akunauba ọ ga-eji lekota ezinaụlọ ya anya. Mgbe ọbụla onodu akunauba obodo gbanwere, ọ na-emetuta otutu ezinaụlọ n'ihu na otutu ezinaụlọ si n'obodo enweta ego ha ji azu ezinaụlọ ha. Nchọcha Hayneman a gosiri na nwoke na-ebu uzọ agba ọsọ mgbe onodu akunauba ya daghariri. Nwaanyi nwere ike jiri maka umu ọ mutara noro be di ya mana ụfọdụ umu nwoke nwere ike hapu ezinaụlọ ha gbaa ọsọ.

Ntucha nchọcha

A ga-atucha nchọcha a site n'ileba anya n'agumagu abuo ndi a hooro ndi gbadoro ukwu na nwaanyi alughị di ma muo nwa, zuo naanị ya na nwaanyi luru di, muo nwa ma zuo naanị ya. Nwaanyi nwekwara ike muo nwa n'alughị di nke ga-eme ka ọ zuo nwa ahụ naanị ya. N'ebe a, e lebara anya n'agumagu ndi ode ziputara onodu nwaanyi mutara nwa mana ọ lughị di. N'udi onodu a, nwaanyi di otu a na-ebu afọ ime, muo nwa ma zukwaa ya naanị ya. otutu oge, dika e kwuburorola, nwoke tubara nwaanyi di otu a ime nwere ike, ọ gaghị ama na nwaanyi ahụ di ime. Oge ụfọdụ, nwoke ga-ama na nwaanyi di ime mana o nwere ike gonari ya.

N'Onye kpaa nkụ Ahuhu, nke bu ejije, odee korọ akuko gbasara Amaka na Ikechukwu. Ha abuo bu umu akwukwo n'otu mahadum burukwa enyi nwoke na enyi nwaanyi. Enyi ha abuo na-aga nke oma wee ruo oge Amaka choputara na Ikechukwu atuwala ya ime. O wee gaa be ya ikoro ya ihe ọ choputara. Lee ka Nwadike (1989:2) si ziputa ya;

Amaka:	Goolu gi agaala. Adi m ime.
Ikechukwu:	I si ime ka i si ginị? Kedụ ka o siri mee? Ya buru egwu kwusikwa ya
Amaka:	I na-aju m ka o siri mee abu m Meri nne Jizos...
Ikechukwu:	Olee ihe a ga-eme ugbua ... ọọ kwa olulu?
Amaka:	Ya nu
Ikechukwu:	Nke ahụ abughị okwu...egwu atula gi, mesaa ahụ
Amaka:	Ik ka Chukwu gozie gi n'atumatu a
	Ka onye ọbụla n'ime anyi ghara inwe ọbara mgbali elu....

Afọ ime so n'otu n'ime ihe nwoke na nwaanyi luru di na nwunye na-atu anya inweta n'aka Chukwu. Ọ bukwa ihe a turu anya ihu n'etiti ndi luru di na nwunye n'usoro e si alu di na nwunye. Ọ bu nke a kpata na mgbe nwaanyi alughị di di ime, ọ na-abu ihe ihere. Obodo na-agbaruru ya ihu. Nne na nna nwa agboghọ mere ihe di otu a na-anọ na mwute. Ha na-asị na nwa ha mechuru ha ihu. O nweghị nne na nna na-ekpe ekpere ka nwa ha nwaanyi tuta ime ma ọ lughị di. Mahadum, dika a kowara na mbu bu ebe nwata na-abata nwee ohere ime ihe soro ya n'ihu na nne ya na nna ya esoghi ya noro. Nwa agboghọ ino na mahadum turu ime n'alughị di bu ihe ihere diri nwa agboghọ ahụ. Ọ bu nke a kpata na ụs Ikechukwu nyere Amaka nyere

ya ezigbo nkasị obi na agbamume. O bụ mgbe nwaanyị alughị di tūrū ime ka o ji ama ka nwoke ya na ya nọ si eme. N'ọnọdụ Amaka, ụsà Ik nyere ya wepūrū ya ọbara mgbali elu.

O dī mkpa irutū aka ebe a na e nwere ike iwepūrū mmadū ọtutū nsogbu na-adaputara mmadū na ndū ma ọ bụrū na mmadū tulee ihe ọbula ọ choro ime nke oma tupu o nwee mkpebi ma kwudosie ike na mkpebi o nwere, nke a ga-eme na onye ozọ agaghị aghorinwu ya ka o si na mkpebi ya dapu. N'ọnọdụ Ik, ọ bụrū na ọ kwudosiri ike na mkpebi o nwere banyere Amaka, ọ gaara igbochi ọdaachi biara ya n'odinihu. A ga-asị na obi esichaghị Ik ike mgbe ọ na-agwa Amaka na ọ ga-alū ya. O nwere ike ọ bụrū na ọ gwara ya ihe ahū ka obi wee ghara ilọ ya mmiri. Nke a bụ n'ihu na oge Amaka puru, ọ gbagara na nke enyi ya nwoke bụ Chijioke ikoro ya ihe mere n'etiti ya na Amaka. Lee ka e si ziputa ya,

Chijioke: Nwoke m, Onye na-achū gi? Kedū nke I na-adagbugharị ka onye ọvanaiti na-akwa aka?

Ikechukwu: Agwọ nọ n'akirika, enyi gi nwoke nọ na nnukwu nsogbu

Chijioke:Gini ka i na-ekwu ihe a?

Ikechukwu: Amaka di ime

Chijioke: Gini mezie? uwa ọ gwula? Nwaada ituru ime ọ na-atu gi egwu? Kedū nke gbasara gi?

Ikechukwu: Kedū nke gbasara m? N'uzo di aṅaa?

Chijioke: Kedū ka ihe a si enye gi nsogbu n'ahū? E leghị anya, I kwerele na aka gi di na ya?

Ikechukwu: Ee nū. Aga m ago ago?

Chijioke: I bụ nọ ezigbo mugu, ya bụ na I kwerele ka anya nwaanyị legbuo anya oke dike di ka gi? Sheem!

Ikechukwu: Gini ka m gaara eme n'ọnọdụ ahū?

Chijioke: Nke a ọ bụ ajuju? I gaara agboja ya.... I gaara etinye onu n'ago ju, juwaa isi. Mgbe ahū ọ di ya njo, ọ gaa kpoo polisi, chei how I wished na ọ bụ m ka udi ihe a danyeere Amaka gaara amata onye ya na ya na-eme.

Ikechukwu: Olee ndumodu gi...?

Chijioke:Mgbe ọbula ọ biara ozọ chuo ya ukwu eru ala.

Ikechukwu: Daalu. O bụ maka udi ihe a ka nduru ji eso abuo abuo (Ihu 3-5)

O bụ maka ndi enyi dika Chijioke ka otutu ndi mmadu ji noro na nsogbu. O nwere ike, ọ bụrū na Ikechukwu abiaghị be Chijioke, ọ gaara ikachi obi luo Amaka. O bụ enyi ya gbaruru obi ya n'ebe onodu ya na Amaka di. Okwu Chijioke kwuru gosikwara udi mmadu ya onwe ya bụ. Nke a gosiri na oge ufodu ọ bụ ndi enyi na-eduhie mmadu. ọ gara n'ihu gwa Ik na ọ gaghi agunwu akwukwo gaa n'ihu ma o kwere inabata afọ ime Amaka. Lee nziputa a;

Chijioke: Ka m jugodu gi gini bu uche gi banyere agumakwukwo gi mgbe i nabatara na ọ bụ gi tūwara ya ime? I makwa na nna gi agaghị ekwekwa ikwuru gi ugwo akwukwo....

- Ikechukwu: Chiji nnaa, uche m agaghị n'ebe ahụ, ihe I kwuru bụ ọkpurukpu ụka. Ihe nna m gaara eme bụ igwa m na ebe ilu nwaanyi ka m mkpa ka m hapu agumakwukwo legide alum nwaanyi anya....
- Chijioke: Obi di m uto na I werela anya okenye ji ele ihe dara mmiri were hu egbe nkanka.
- Ikechukwu: Nnaa, aga m ala ma chewezie enwe mgbe o ga-ama ozọ.
Nke a bu ebe ozọ e gosiri na umu nwoke ufodu anaghi eche maka odimma umu nwaanyi no na ndu ha tupu ha enwee mkpebi. Umu nwoke di otu a na-eche naani maka odimma nke onwe ha. Ik na-eche naani maka agumakwukwo na odinihu naani nke ya. O cheghi maka odinihu Amaka wee nabata alo Chijioke tuncyere ya. Oge Amaka biara na be ya ozọ, o gwara ya na o bughị ya tuwara ya ime. Okwu a gbagwojuru Amaka anya ma o gbara mbọ ima ma o gatoghatanwu obi Ikechukwu mana o juru aju. Nke a mere ka Amaka buo ya onu. Lee ka ode si deputa mkparita uka ha;
- Amaka: Kpom Kpom Kpom, Ik o nokwa ya?
- Ikechukwu: Yes?
Onye ka I chotara? I bu onye?
- Amaka: O wuzikwa Ik na-aju ihe a ka o bu onye ozọ?
- Ikechukwu: Meaning?
- Amaka: Nke a o na-eme ebe a?
Keduzi mgbe o sewere?
- Ikechukwu: Biko si ebe a puo tupu iwe ewe m. Biko puwa apuwa ka m kpochie uzọ gaa guoro onwe m akwukwo maka ule m nwere echi.
- Amaka: Lee anya, ya buru egwu kwusikwa ya. Amaghi m ma i no na nro ka o bu ogwu turu gi. Tupu isi ana-emebi gi, asi m ka m bia ka anyi kpazie mgbe I ga-abia ka gi na nna m kpaa maka alum di na nwunye anyi.
- Ikechukwu: Alum gini? Lugbukwaa onwe gi na di.
- Amaka: Olee kwa nke i naaju m?
Biko kene, olee ihe I na-ekwu maka ya? O gbagwojuru m anya.
Oo kwa I kwela nkwa ilu m n'ihime m di?
- Ikechukwu: Bia Amaka, Olee nke I na-ekwu ka onye a gbara ogwu anwu n'isi? Ka m sigodu gi kongrats maka ituta ime. Maka na o dighi ofere ma otu ihe m chorọ igwa gi bu ka I jiri nwayoo puoro m n'ulo. Gini jikoro mu na gi na afọ ime?Biko o burukwa gi egwu, kwusi ya maka
- Amaka: Ik, o wuzikwa gi na-ekwu ihe a? Nke a i na-eme o bu ago ka o bu amamihe?
- Ikechukwu: Amaka, o zuoro gi, I ga-apu ko o bu na I gaghi apu?
Ma i pughi ugbua emeruo m gi ahụ
- Amaka: Ihe o soro gi mewe m... Lekwa m, lekwa afọ ime gi
- Ikechukwu: (O bido tiwe Amaka ihe, na-enupu ya n'ulo ya ma Amaka agbaa mkporogwu, ju ipu)

Amaka:

Amaka ... biko sikwa ebe a puo buru afö ime gi laa. Muro ya onye tuwara gi ya, aka m adighi na ya.

Ikechukwu... Achoro m ime ka i mata na ihe a I mere m wee na-agbakuta mazu.... Ebe I lechara anya ju afö ime bu oru aka gi, mgbe na mgbe obula I jiri luo nwaanyi, o gaghi atu atu nke o ji eku eku, ihe o soro unu meenu, ebe o soro unu jeenu... ebe I golahiri m... jewe na I jesigo... Chi omumu...aghaighi inara gi aka nwa chie n'ala ebe I lechara m anya hapu m ka m taa ahuhu n'ih ihe I metara, mgbe ahuhu nke gi ga-abia, o ga-akari nke Job...chee aka nara omuma ikpe

Ikechukwu:

Ya buru ma gi puoro m... I nukwa m nu n'ilu nwaanyi.

Mkparitauka a ha nwere gosiri na n'ezie Ikechukwu abughi ezigbo mmadu n'ih na o kpara agwa ka nwoke enweghi okwu aka ya. A ga-asị na Amaka ekwesighi ituru ime n'alughi di. Ikechukwu ekwesighikwanu ihapu akwukwo e zigara ya ka o guo tuwa nwaanyi ime, n'ih ya ha abuo abughi umuaka a zuru nke oma. Ka osila di, onodu Amaka na Ikechukwu bu udi onodu a na-ahu oge ugbua n'etiti ndi ntorobia. O bukwu udi onodu dowere otutu obodo n'udi nsogbu ha no na ya taa n'ih na ndi ntorobia anaghizi agbaso ezigbo nkuzi e nyere ha n'ezinaulo ha kama ha sowere nke ndi enyi ha na-enye ha, oge ufodu umuaka di otu a enweghi onye nyere ha nkuzi n'ezinaulo ha, n'ih ya, ha agbasoo nke ha nwetara n'aka ndi enyi ha. Nke a gosiri na o di nnukwu mkpa na nne na nna na umuaka ha mutara bikotara onu ka ha wee nweta nkuzi toro ato. Ikechukwu egosila Amaka na ihe ka ya mkpa bu igu akwukwo ya ka o wee nweta ezigbo oru n'odinihu. Amaka n'onwe ya amarala na o si be Ikechukwu puo, o nweghi ihe ozu o ga-erite n'aka ya. O bu ya mere o ji buo ya onu n'ih na o maara na o nweghi udi ugu ozu o ga-aluso Ik ga-eme ka o kweta luo ya. Amaka gwara ya na o luo nwaanyi na o gaghi adi ime ma ya fodu imuta nwa. Onodu a Amaka no na ya na-eme ka otutu umuaka umu nwaanyi daba n'ajo nsogbu. Ufodu nwere ike nwuo ebe ha gara ite ime ebe ufodu nwere ike muo nwa ha, tufuo ya maobu ree ya eree. Umuaka ndi a nwere ike tolite, ghororo obodo nnukwu nsogbu. N'oge a, o doola Amaka anya na o bu naani ya ga-azu nwa ya. O makwaara na o ga-aburu ya nnukwu ibu mana o wetara nnukwu enyemaka n'aka nne ya, onye gbara ya ume ma kasie ya obi, kwekwa ya nkwa na o ga-ahu na o taghi ahuhu. Oge ahu o di ime, nne ya gbara mbu hu na o meere ya ihe ndi o kwesiri imere ya dika nwaanyi di ime ka o wee muo nwa ya n'udo. N'ih nke a, o muru nwa ya, guo ya Chikwado ma zuwakwa ya naani ya. Ka afu ise gachara, Ikechukwu luru nwaanyi aha ya bu Nnenna. Ha biri afu iri na isii ma ha amutaghi nwa. Ha malitere gaghariwa ebe di iche iche ichota ka ha ga-esi mee wee muta nwa. N'oge a ka enyi nwunye Ik gwara ya maka otu onye amuma a ma ama. O bu onye amuma ah buoro ha amuma na o bu onu Amaka buru Ik otutu afu gara aga mere na ha amutabeghi nwa. O gwakara ha na o buru na ha agaghi ruo ya mgbaghara na ha agaghi amuta nwa.

O buru na Ik na nwunye ya mutara nwa ozugbo ha luhara di na nwunye, o gaghi echeta Amaka mana n'ih na o no n'oke mkpa imuta nwa, o bu ya mere o ji cheta Amaka. Nke a gosikwara na mgbe obula nwoke leliri odimma nwaanyi no na ndu ya wee cheta naani so maka odimma ya onwe ya, o nwere oge o ga-eruo, o buru naani nwaanyi ah e leriri ga-azu ndu

nwoke di otu a. Amaka zuru nwa o mworu Ik naani ruo oge Ik na nwunye ya biara rio ya mgbaghara niihina ya na nwunye ya amutaghi nwa.

N'aka nke ozu, e lebara anya n'agumagu gbasara nwaanyi luru di mana o zuru umu ya naani ya mana o lurudi. O ga-agbagwoju anya ma a si na nwaanyi luru di, norokwa na be di ya na-azu nwa ya maobu umu ya naani ya n'enwetaghi enyemaka n'aka di ya. Ihe na-ebute nke a mgbe ufodu bu onwu di na nwoke ileghara umu ya anya. Nleghara anya a na-abukari uzor nwoke si egosi na ya achoghi iweputa ego nke ya tinye n'ezinaulo ya. O na-aputakari ihe mgbe o bu naani umu nwaanyi ka ha mutara maobu mgbe nwunye ha kwuru ka ha ha zuo umu ha ndi nwaanyi n'ulo akwukwo. A huru onodu a nke oma n'Adaeze. Agumagu a bu maka di na nwunye a kpore Uchechukwu na uzumma. Odee kowara nwoke a bu Uchechukwu dika 'Kujuo na akujula di na nsogbu ezinaulo ya' (ihu akwukwo iri abuo na otu). O gara n'ihu kowaa ya dika onye anuruma na onye iberibe. Nke a chikotara agwa nwoke a dika nwoke anaghi acho udo. O na-anata ezigbo ugu onwa n'oru Bekee o na-arua ma o nweghi ego o na-ewebata n'ezinaulo ya kama ego ya niile na-ala na mmara. Ya na nwunye ya mutara umu ato, umu nwoke abuo na otu nwa nwaanyi. Odee kowakwara nwunye ya dika nwaanyi 'nwere ugu' (ihu 21) Akparamaagwa di ya na-agbawa ya obi. O na-aduka ya odu ka o chegharia mana o kweghi echeghari. Mgbe obula o natara ugu onwa ya, ya na ezinaulo ebido ise okwu. N'aka nke ozu, odee kowara umu ya ndi nwoke abuo dika ndi uburu ha ghe oghe (Ihu 22) ma o nweghi onye n'ime ha o zuru na koleji. O nweghikwa onye n'ime ha o zuru n'izu ahia maobu n'iru oru aka. Mgbe obula a juru ya ihe kpata o ji ghara izu umu ya, o juo onye ahia 'Onye zuru m?' (Ihu 2). Nke a putara na ya ji aka ya zuo onwe ya n'ihu ya, ka umu ya gbawara onwe ha mbu, jiri aka ha zuo onwe ha. Nwoke a kwuru na nna ya azughi ya nke mere ka o jiri aka ya zuo onwe ya. Odee deputara ya otu a:

...Nna m o zuru m ma o buladi nke otu ubochi? Nna m juru idunye m akwukwo ma m kuru isi n'ala ihu na m guputara ya. Atara m ahuhu, husie anya. O dighi udi oru m na-arughi iji nweta ego kwuo ugu akwukwo, zuo akwukwo na uwe. Taa, o bughu m bu Uchechukwu na-ewu ewu n'ulo oru goomentu?... O ka mma ka a zuka ha n'uzo a, ha jiri aka ha zupuchaa onwe ha, mgbe ahia, ha enwee ezigbo uche, kwuru chim n'onwe ha.

Nke a bu echiche Uchechukwu ma burukwa otu nsogbu a na-ahia mgbe e meghiri nwata ihe e kwesiri imere ya dika nwata. Mgbe nwata ji aka ya zuo onwe ya, o ga-enwe ohere imuta ihe ndi ahia o kwesighi imuta. Echiche Uchechukwu a gara n'ihu ikowa ya dika nwoke enweghi uche. N'uche ya, ebe o bu na nna ya azughi ya n'akwukwo, o baghi uru na o zuru umu nke ya. O gbaala mbu zuputa ha n'akwukwo praimari nke isii, o turu anya na ha kwesiri iji aka ha zuo onwe ha n'ihu ndi foro. O kwetaghia na o ga-azu umu ya ndi nwoke, o buzi nwa ya nwaanyi ka o ga-ekweta zuo? Odee dere na nnukwu mkpotu na nghotahie daputara n'etiti ya na nwunye ya mgbe Adaeze, ada ha nwaanyi, ruru ogo iga akwukwo. O kwenyere na onye na-azu nwata nwaanyi n'ulo akwukwo na-akwo aka o ga-eji etiri okuko aki. A ga-esi na nkwenye nwoke a gbasara izu nwa mata udi oru na ahuhu diiri nwunye ya. Dika odee si kwuo, nwunye Uchechukwu bu onye ume ala, o bukwu nwaanyi na-agbasi mbu ike. Odee kowara ya dika '...ezigbo okwere nke di kara.... O bu eziokwu na di ya na-eme ya ihe mgba anya mmiri, mana

o naghị achọ isi n'aka onye obula nata nkwuto n'ebe di ya no' (Ihu 26). A ga-asị na Chineke ma ka ndu Uchechukwu di wee were nwaanyi obi ruru ala nye ya. Nwaanyi a ahula na di ya adighi njikere izu ezinaulo ya, o weghara oru izu umu ya. Odee ziputara mweghara a otu a;

Ebe Uchechukwu hapuru iru oru diiri ya ka ezigbo di na ezigbo nna, Uzumma ahapughi imejuputa oru ndi ahụ n'onwe ya. Dika nwaanyi gbasiri ike oru, dikwa uchu n'izu ahia, o nyeghi umu ya ohere ka ha chewe maka onodu ha na nna ha. (Ihu 27).

Nke a gosiri na nwaanyi a ghotara na omume nne na nna na-eme n'ezinaulo na-emetuta umu maobu nwa ha mutara. Nwaanyi a maara na umu ya etoruola ighota na nna ha anaghi akpaso ha ezigbo agwa. O makwaara na o gbachi ha nkiti, o ga-emetuta akparamaagwa ha. N'ihu nke a, o nyeghi ha ohere iche maka agwa nna ha na-akpa. Odee gakwara n'ihu si;

Uwe, akwa, akpukpo ukwu na umu ihe ndi ozọ di mkpa, o nweghi nke o na-ekwe ka o koo ha. Ego nri di ya na-enye ya anaghi ezu, ma o dighi mgbe o na-ekwe ka agu nara ya umu ya... o nweghi nwaanyi ibe ya n'ogbe ha nere ya ukwu n'isi n'ebe oru ubi di. I baa n'ugbo akpu ya, I gaghi ama ebe I siri banye na ebe I ga-esi apu. Ji, ede, ona, akidi, oka na akwukwo nri di icheiche na-abu asuru (ihu 27).

A hula na nwaanyi a weghara oru a n'uju n'atughi egwu obula. Izu nwa dika a kowara na mbu, bu ilekota nwata anya n'udi obula nke bu inye ya nri, uwe, ebe obibi, ikpoga ya ulo ogwu mgbe o na-aria ahụ na inye ya ihe ndi ozọ ga-enyere ya aka n'obibi ndu ya. Ihe ndi a ka nwaanyi gbara mbu ihu na ha akoghi umu ya. o kwusighi n'iko nri n'ubi, o na-azukwa ahia. Odee si;

N'izu ahia, Uzumma so na ndi na-agba ahia Ugwu ebe a na-aga ebute agwa, egusi, ayabasi na azu mangala n'akpa n'akpa.... N'agbanyeghi na o na-agba ahia, o nakwa eghe akara na kpofu-kpofu. A maara ya amara n'ighe akara nke na-atogbu ndi mmadu n'uto.

A ga-ahu na site n'agbam mbu Uzumma, umu ya nwetara ihe ndi ahụ nna ha enyeghi ha. Ihe ndi ahụ bukwa ihe ndi ga-enyere ha aka na ndu. o buru na Uzumma legbara oru izu umu ha anya n'ihu na di ya anaghi eweta ego e ji elekota ezinaulo ha anya, umu ha alaa n'iyi. E nwekwara ike isi na mweghara Uzumma wegbara oru izu umu ya na di ya mutara bu iji mezu okwu Akwukwo Nso kwuru nke si na nwaanyi bu onye enyemaka nwoke. O di mkpa imata na o bughu umu nwaanyi niile ga-emenwu udi ihe a Uzumma mere. Uzumma so n'umu nwaanyi atutu Modarizim kwuru maka ya. O bu n'ihu ihunanya Uzumma nwere ebe di na umu ha no ka o ji gbaa udi mbu o gbara iji zota ezinaulo ya. O kpoghi di ya asi n'agbanyeghi na o na-akpaso ya ajo agwa. O jighi ajo omume na ekworo kwughachi di ya ugwo agwa ojoo o kpasoro ya kama o ji ihunanya, ntachiobi na irusi oru ike atutu modarizim kwuru maka ya wee soo di ya.

O bu eziokwu na ha muru umu ato mana agumakwukwo nwa ha nwaanyi bu Adaeze ka di ya mkpa mana di ya juru izu ya n'ulo akwukwo. O kwuru na izu nwa nwaanyi n'akwukwo bu ila ego n'iyi. Uzumma amarala na di ya anaghi akwado igbanwe obi ya gbasara izu nwa ha nwaanyi n'akwukwo. Uchechukwu gara n'ihu si na ya agaghi azu nwa ya nwaanyi n'akwukwo ihe o sokwara ha mewe. Odee si;

‘...Kobo m agaghị abanye n’izụ nwaanyị n’ezinaulọ a hoo haa. Uzumma si na ya ga-azụ, nke ahụ di ya n’aka. Akpata a tufuo, e ji ya aba ogaranya?’

Nke a bu iji gosi Uzumma nwunye ya na obi siri ya ike na nkwenye ya na o gaghi eziga ada ya nwaanyị ulọ akwukwọ. N’ihe di ka afọ ole na ole gara aga, otutu umu nwoke nwere udi nkwenye a. Ha kwenyere na o baghi uru iziga umu ha ndi nwaanyị ulọ akwukwọ. Kama, ha natunyere ha alo ka ha luo di n’ihi na o bu na be di ka nwaanyị nwere oke na ugwu. Ha nawere obi ha niile tukwasi n’ebe umu ha ndi nwoke no n’ihi nkwenye ha na o bu ha ga-anochi anya ha mgbe ha nwuru. Mana, o dighizi otu a ugbo a. Otutu umu nwoke na-agbasi mbọ ike iziga umu ha ndi nwaanyị ulọ akwukwọ kariya umu ha ndi nwoke n’ihi na ha achoputala na anya na-eru nwa nwaanyị a zuru nke oma ulọ kariya nwa nwoke. Ozọ bu na ubochi na-agbanwe oge obula, n’ihi nke a, otutu ohere umu nwaanyị enwebughi ike inweta n’oge gboo na-erutezi umu nwaanyị aka oge ugbo a. Odee kpọrọ Uzumma ‘ezigbo okwere nke di kara’ nke gosiri na o na-eme ihe obula di ya kwuru. Ma, ugbua, o kweghi nke di ya kwuru. Di ya kwuru na ya agaghị azu Adaeze n’ulọ akwukwọ mana Uzumma juru aju. O bughị naani na o juru, o kpokwara umunne di ya ka ha bia were nti ha nuru ihe nwanne ha nwoke na-ekwu, n’agbanyeghi na o kpebiela n’obi ya na naani ya ga-azụ nwa ya n’ulọ akwukwọ. Nke a gosiri na o choghi ihe ga-eziputa ya di ka onye na-enupuru di ya isi. A ga-asikwa na umu nwaanyị anaghi eji ihe obula gbasara nwa maobu umu ha egwu egwu. Umu nwaanyị, o kachasi onye naani ya na-azụ nwa maobu umu ya, na-adi njikere ime ihe obula di mma nke ga-enyere ya aka izu nwa maobu umu ya. Oge o huru na ya emezuola ihe o kwesiri ime iji jidere di ofo, Uzumma wee malite izu nwa ya n’ulọ akwukwọ. Odee kowara Adaeze dika nwa anya ruru ala, nwata maara akwukwọ na nwata na-erube isi. O ziputara ya otu a;

Adaeze bu nwa Chi kere n’uzo o siri masi ya... uto ya, mma ya, omume na ihe niile gbasara ya puru iche dika nke ogbanje.... N’akwukwọ, Adaeze bu azu eru ala. Uburu ya bu eso nke na-atugide umu nnunu. Mgbe obula e lechara ule, o bughị na o ga-abu onye nke mbu, kama ihe o ga-eji agafe onye na-eso ya n’azu ga-adi egwu (Ihu 34)

Odee si uzo a ziputa udi mmadu Adaeze bu iji gosi na ego obula a ga-etinye n’isi ya agaghị ala n’iyi. O di mma irutu aka ebe a na nne na nna kwesiri iwetu anya ala mara udi mmadu umu ha bu. Ha ga-esitekwa n’uzo di otu a nwee ike ima udi mmadu ha ga-abu site n’ileba anya n’udi agwa ha na-akpa. N’ezinaulọ di na nwunye no, ha ga-ejikonu aka onu choputa udi mmadu nwa ha ga-abu ma gbaziere ya iso uzo ka mma iji mee ka onyinye obula nwa ha nwere putachaa ihe. N’ezinaulọ naani nwaanyị na-azu nwa, o ga-ewe ya ike na amara puru iche ime nke a o kachasi ma o buru na nwaanyị ahụ mutara otutu umu. N’agbanyeghi nke a, umu nwaanyị na-agbalisi ike choputa uzo ha ga-esi nye nwa ya ihe o chorọ. Dika e kwuru na mbu, Uchechukwu bu onye anuruma nke mere na o naghị anọ na be ya oge o kwesiri ino dika di na nna n’ihi nke a o maghi udi mmadu ada ya nwaanyị bu. N’aka nke ozọ, uzumma nwunye ya na-anọ umu ya nso oge obula nke mere na e nwere ike isi na nke a nyere ya ohere ima agwa umu ya nke oma. O nwere ike ibu n’ihi nnoko a, nke modarizim kpọrọ ezi mmekorita, mere o

ji kwüdosie ike na nkwenye ya iziga nwa ha nwaanyi ülo akwükwö n'ihí na ö maara na ö bü nwata übüü ya dí nkö.

Adaee mechara chie sista, wee büü nnukwu mmadu n'obodo ha. Ö rüörü nne ya otu nnukwu ülo elu, sorokwa na-ewebata üfödu ihe ndi na-enyere obodo aka n'obodo ha. Ö büü na nna ya ka nö ndü, ö ga-atökari ya n'agbanyeghi na ö züghi ya n'ülo akwükwö. Üzümma tara ezigbo ahüü wee züö nwa ya naani ya. N'agbanyeghi ahüü ndi ahü, ö bü irü öü, ezi mmeköríta, ogologo ntachi obi na ihünanya o nwere ebe ezinaülo ya nö mere ka ö ghara ile onye öbula anya mgbe ö na-ebu ibu izü ümü ya. A ga-así na ö büü na ümü ya ndi nwoke nö ndü na o nwere ike ö gaghi azünwu ha niile díka o si emerí na mbü n'ihí na ö gbasichaghi ike ka o si gbasie na mbü, mana n'ihí na ö bü naani otu nwa föduziiri ya, o lekötanwuru ya anya, o wee baa uru. Nke a gosikwara na ümü ole nwaanyi na-azü nwa naani ya müta so egosi ogogo ö ga-azurunwu ümü ahü ö müta.

Nchiköta

Díka e kwuorola, izü nwa diiri nwoke na nwaanyi müta nwa mana mgbe otu onye n'ime ha haara onye nke özö öü ahü, ö na-eweta nsogbu. N'agümügi niile e lebara anya, a hüü ka ümü nwaanyi niile nö na ya si weghara öü izü ümü ha naani ha n'agbanyeghi na üfödu n'ime ha lüü di. Ihe putakarichara ihe n'agümügi ndi a niile bü na ö bü ümü nwaanyi züü ümü ha naani ha. Özö bü na ö bü öke öchichö nke onwe ümü nwoke nö na ndü tinyere ha n'izü ümü ha naani ha. Nke a wee gosi na öge üfödu ö naghí abü öchichö obi ümü nwaanyi izü ümü ha naani ha n'ihí nke a, e kwesighí ka a na-asö nwaanyi na-azü nwa ya naani ya öü, maöbü kpee ya ikpe, díka ö di na ndü üfödu nwaanyi müü nwa ma ha alüghi di, kama e kwesiri iweputa atumatü ga-enyere üdi ümü nwaanyi a aka ime ka ahüü ha na-ata belata n'ihí na öge üfödu, ümü nwaanyi di otu a tüüü ime site na ndakpo ümü nwoke dakporo ha maöbü site na mgbajo nwoke gbajörö ha. Nke a ga-enyekwa aka belata ajo akparamagwa ndi ntöröbia si n'üdi ezinaülo a na-akpa n'ihí na inyere nwaanyi aka ga-eme ka ö züö ümü ya nke öma ö kachasi ma ö büü na nwaanyi di otu a müta ötüü ümü. Ö bü öchichö nke onwe ümü nwoke ndi nö n'agümügi a nwere buteere ümü nwaanyi ndi a izü ümü ha naani ha díka a hüü na ndü Amaka na na ndü Üzümma.

Nke a kuziri na n'ezie n'agbanyeghi na a na-ahüta ümü nwaanyi díka ndi ike adighí, ha anaghi eji izü nwa ha egwu egwu n'ihí nke a, ha kwesiri ka ndi di ha nye ha ezigbo nkwardo n'irü öü a ka ha wee nwee ike züputa ümüaka ga-azöputa obodo ghara ibü ndi na-aghasa ya aghasa.

Alo

Öge öbula di na nwunye gbasara, ö büghi naani ümü ha na-ata ahüü mgbasa ahü. Obodo ha bi n'ime ya na-eso ata ahüü a. Nke a bü n'ihí na ümüaka ha müta nwere ike iji ohere ahü kpafuo. Mgbe nke a mere, ö bü obodo ha bi n'ime ya ka ha na-ebu üzö emekpa ahü. N'ihí nke a, a tüü alo ka;

- Tupu di na nwunye ekewaa, ma e wepu önwü, ha cheta na obodo ga-eso taa ahüü nkewa ha na-ekewa. N'ihí ya, ö büü na ha ga-ekpezinwuru onwe ha, ha kpezie n'ihí na otu ezinaülo nö n'üdo azöla obodo n'aka otu nsogbu.

- Tupu nwoke aluo nwunye, ya buru uzo tlee onwe ya ma ghotu udi mmadu ya onwe ya bu. Nke a bu n'ih na o ghotu onwe ya, o wee nwee ike ghotu udi nwaanyi o ga-adabara ya na ya. Nke a ga-enyekwa aka ibelata igba alukwaghim ma gbochie nwaanyi izu nwa naani ya.
- Goomenti weputa atumatu ga na-ahu maka umuaka si n'udi ezinaulo a. O kwesikwara iti iwu ga-eme ka umuaka di otu a guo akwukwo n'efu ma weputakwa uzo o ga-esi nyere umu nwaanyi ogbenye naani ha na-azu umu ha aka iji ihu na ha nwetara ihe niile umuaka ha na-azu choro iji wee bie ndu ha nke oma.
- E nye nkuzi maka umu nwaanyi imuta umu ole ha ga-azunwu. Nke a di mkpa iji belata nsogbu nwaanyi izu otutu umu ma o buru na ya na di ya gbasaa, maobu na di ya nwuru anwu maobu na di ya leghaara oru ilekota ezinaulo ya anya. O ga-enyekwa aka belatara nwaanyi di otu a iria oria oke mgbakasi ahu na-ebute. N'uzo di otu a, umuaka igaghari n'obodo, na-akpa ajo agwa, ga-ebelata.
- Ka umu nwoke kpachapu anya n'obibi ndu ha n'ih na nwaanyi izu nwa naani ya na-ebute oke mgbakasi ahu nke nwere ike iduba onye ahu n'obi nkolopu nke a mere na o di mkpa na nwaanyi kpachapuru anya n'ihe obula gbasara nwoke

Edensibia

- Acholonu, C. (1995). *Motherism: The Afrocentric Alternative to Feminism*. Afa Publications
- Akaeze, C., Aboh, C., Eze, A., & Barnabas, A. (2020). 'Okpukpu agwa n'Onye Kpaa Nku Ahuhu na Amaechina'. In *Ekwe Jonal* 13(2): 1-9
- Alkali, M., Talif, R., Yahya, W. & Jan, J. (2013). 'Dwelling or Duelling in Possibilities: How (Ir)relevant are African Feminism?'. In *Journal of Language Studies* 13 (3) 244-245
- Amato, P. R. (2007) 'Prenatal divorce and the wellbeing of Children: A meta-Analysis'. In *Psychological Bulletin* 110: 24-46
- Ezikeojiaku, P. (2001). 'Themes in the novels of Ubesie'. In Emenanjo, N. (ed.) *Tony Ubesie: The Man and The Artist*. Afrika – Link book
- Gounder, S. (15th July, 2012) Reaserch methodology and research method. www.researchgate.net.
- Ifeka O. (2009). *Mkpanaka Asusu Igbo Izugbe*. Top shelve publishers
- Ikedimma, E. (2011). *Fiiilosofi na Ekpemekpe odinala Igbo*. Perfect image Publishers
- Ikeokwu, E. S. (2013). 'Communicating Gender Differences through the Paralinguistics mode of Drama as Evidenced in Selected Igbo Plays'. In *Research on Humanities and Social Sciences* 3(11): 38-47
- Khadijah, R. na Dahlan, N. (2012). 'Child-Rearing Practices and Socio-economic Status: Possible Implications for Children's Education Outcomes. In *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 90 (9) 251-259.
- Mberede, I. (2020). 'Literature Towards Security and freedom in a Functional Democracy'. In *Journal of the Literati Philosophia* 6(2):22-31

- Nwachukwu, F. (2006). 'Single Parents and Child Development'. National Centre for Vocational Education. No 324
- Nwadike, I. (1978). *Adaeye*. Onicha: Pacific
- Nwadike, I. (1989). *Onye kpaa nkụ Ahụhụ*. Onicha: Kawuriz na Manilas
- Nwadike, I. (1996). 'Igbo Contemporary Drama: Early Beginnings, Bibliography and Classification'. In *Nsukka Journal of the Humanities* (9) 3 105 - 115
- Nsolibe, O. (2011) *Uju Utoasusu Igbo*. Perfect image
- Ode, R. (2011). 'Women, their Own Worst Enemies: A comparative study of Tess Onwuneme's Go Tell it to Women and The Reign of Wazobia'. In *Creative Artist: A Journal of Theatre and Media Studies* 6(1) 82-103
- Otite, O. & Ogionwo, W. (2006). *An Introduction to Sociological Study*. Heinemann
- Wajim, J. & Shimfe, H. (2020). 'Single Parenting and its Effects on the Development of Children'. In *The International Journal of Social Sciences and Humanities Intervention* 7 (3) 5891-5902